

821.133.1
K-99

C1208802

Катрін Кюссе

БЛИСКУЧЕ МАЙБУТНЄ

КЕ
європейська
проза

— Ви ніколи не зустрічаєтесь із друзями по вихідних? — запитує Марі одного суботнього ранку.

Елен здригається. У неї враження дежавю.

— Я втомлююсь, — каже вона. — У вихідні мені треба розслабитися.

— Але ж це не напружує, зустріч із друзями, хіба ні? — наполягає Марі тоном, який не приймає заперечень. — Тут усе так зосереджено на роботі! У Франції соціальне життя значно важливіше. Мої батьки завжди в суботу ввечері кудись ідуть або запрошують друзів. А оті ваші друзі, Попеску, яких ви приймали на Різдво?

Елен блідне. Звісно, у Франції все краще. Що Марі знає про життя «тут»?

Як вона легко з погордою судить цю Америку, що дала Елен свободу й особистість! Як пояснити їй, що в сорок років не заводять друзів так легко, як у двадцять, і що її свекруха воліє піти в кіно з Яковом або провести вихідні, досліджуючи з ним маленькі містечка в Пенсильванії чи уздовж берега Нью-Джерсі, замість готувати вечерю для малознайомих людей чи колег?

— Кілька років тому, — починає Елен, наче зобов'язана захищатись, — коли ми тільки переїхали сюди, я запросила Попеску на пікнік у саду. Ми влаштували все «а ля американен», з картонними тарілками і пластянками. Начальник Якова, дуже заможна людина, запросив був нас на барбекю до свого будинку в Гринчвічі, й саме так нас приймав. Але на другий день після пікніка пані Попеску зателефонувала мені; замість подяки вона сказала, що не годиться подавати їжу в картонних тарілках, що я повинна більше шанувати своїх гостей! Відтоді все: я приймаю їх раз на рік, офіційно, в їдальні, з фарфоровим сервізом і кришталевими келихами.

Марі мовчки усміхається. Навіть її мовчання звучить, наче прихована критика. Елен розуміє раптом, звідки в неї

це відчуття дежавю: відвідини її батьків 1981 року. Уперше і востаннє, коли її батьки приїздили в США.

Її так страшив їхній приїзд, що вона відклала його під різними приводами: замала квартира у Квінзі; брак часу, бо вони з Яковом навчалися програмуванню; нестача грошей через численні борги... Минуло шість років. Вони мали постійну й добре оплачувану роботу, виплатили борги братам Якова, Александру прийняли до Гарварда, вони отримали американське громадянство, щойно придбали будинок у Нью-Джерсі. Більше не було поважних причин, щоб завадити її батькам приїхати.

В аеропорту, коли розчинилися автоматичні двері й Елен побачила, як вони виходять з зали отримання багажу, то була дуже зворушена. Вони здавалися меншими, ніж вона їх пам'ятала, навіть батько. В нього було сіре волосся, а в Юлії — зовсім біле. Двоє старих. Усе в них — зношене взуття, потерті пальці, блякла шкіра й великі руді валізи, перетягнуті мотузками, щоб завадити вантажникам поцупити їхній убогий вміст — усе кричало про східноєвропейське походження. Елен ураз побачила себе, як вони з сім'єю прибули шість років тому до Нью-Йорка. Батьків чудувало все: гарне пальто Елен, велика американська машина Якова і будинок у Нью-Джерсі, хоч і невеликий, але з усіма сучасними зручностями — кондиціонером, регульованим опаленням, з душем і ванною у ванній кімнаті та плитою й холодильником більшими, ніж Тібереску колись бачили. Їхнє щире захоплення було наче дзеркалом, яке відображало всі набутки, що їх Елен із Яковом не мали за шість років часу роздивлятися. «Ця Америка — справжнє Ельдорадо!» — вигукнула Юлія, і коли дочка відповіла, що вони працювали дуже важко, але Америка — це країна, в якій дістаєш справедливу винагороду за свій труд, вона зробила комплімент навіть зятеві:

«Це ідея Якова про комп'ютери, правда ж? Отак поміняти професію в сорок років, це неймовірно! Він головатий!» Елена каже собі, що відстань, разом часова й просторова, встановила нарешті стосунки, базовані на повазі.

Після вечері у перший день її мати вислизнула з кухні й повернулася з маленьким пакунком, загорнутим у газету.

— Тримай, Ленуш. Я мало не забула!

Коли Елен розірвала папір і побачила, як блиснула золота пташка, оздоблена рубінами, вона розридалася. Мати обняла її.

— Ленуш, вона померла найлегшою смертю. Щойно чистила картоплю, а за хвилину її вже не було. Вона не страждала.

Елен приколола брошку собі на блузку. Її бабуся не забула. Буніка була з нею, тут, на її кухні, в Америці.

У перші вихідні вони відвідали Мангеттен і спустошили «Масу's»: мати привезла з собою порожню валізу, щоб заповнити тут. У понеділок вранці вони з Яковом повернулися до роботи. Вона не могла взяти жодного дня відпустки, бо щойно змінила роботу, та батьки заспокоїли її: «Ми приїхали, щоб допомогти, а не обтяжувати вас!» У наступні вихідні вони здійснили поїздку до Кембриджа. Юлія виявила, що Александру ще гарніший, ніж на фотографіях, і рада була познайомитися з Лізою, яку вже одружила подумки зі своїм онуком. Доць не завадив їм прогулятися брукованими вулицями довкола обвитих плющем будівель з червоної цегли найпрестижнішого у світі студентського містечка — цього місця на землі, де Елен почувалася найщасливішою і найлегітимнішою. Вона дивилася, як проходять, поспішаючи, атлетичні юнаки з повними руками книжок, які колись кермуватимуть Америкою, і її

* Масу's — велика американська мережа роздрібної торгівлі.

груди здіймалися від гордості й радості, від думки, що її син, народжений у Румунії, один із них.

— У мене ідея, — оголосив батько Елен, коли вони повернулися в неділю ввечері до Нью-Джерсі. — Вранці я можу відвезти вас на вокзал. Машина залишилася б на день у нас, і ми з Юлією мали б змогу вільно пересуватися.

— Я б охоче залишив вам машину, — відповів Яків, — але в моєму страховому договорі записані тільки два водії, Александру і я.

— А ми нікому не скажемо! — хихикнув батько.
— Тато, це неможливо. У випадку аварії, ми будемо винуватцями. Це може стати нам дуже дорого.

— Ти ж знаєш батька, Ленуш. Він прекрасний водій, дуже обережний, аварії не буде.

— Мамо, мені шкода, та це неможливо. Це не має жодного відношення до тата.

— Але ж ніхто ні про що не довідається! Не будь такою егоїсткою, Ленуш! Що нам із батьком робити тут цілий день? Я ніколи не бачила такої місцини. Без автомобіля ми тут в'язні! Навіть за покупками треба їхати на машині! Тут немає нічого довкола! Ми не можемо більше проводити дні, чекаючи на вас! Це нудно! Ти не розумієш!

Елен опустила очі й зробила глибокий вдих, щоб стримати гнів, який піднімався в ній. Егоїстка, при тому, що вона не відмовила матері ні в чому, і що гостювання батьків, починаючи з квітков на літак, розваги й усі подарунки до Румунії коштували більше, ніж вони витратили на себе за шість років? Вона егоїстка, при тому, що за десять днів не мала й секунди для себе? Критикуючи Нью-Джерсі, де вона вирішила поселитися саме тому, що це була справжня Америка, мати устромила їй ножа у серце.

Яків спокійним голосом запропонував узяти відпустку в середу по обіді й відвезти її батьків до Мангеттена чи в торговий центр поруч із ними. Елен опанувала свій гнів і сказа-

ла, що наступної суботи можна запросити на обід подружжя румунів, які живуть у Квінзі, друзів батьків, яких вона не виносила. Ці пропозиції заспокоїли батьків, і Юлія провела кілька днів, готуючись до званого обіду. Пан і пані Петреску були саме такими неприємними, як пам'ятала їх Елен. Кожен комплімент пані Петреску містив порцію отрути.

— Чудова думка купити будинок у Нью-Джерсі! Це далеко від Мангеттена, та певно значно дешевше Квінза. Гарний будинок. О, до їдальні треба проходити через кухню? Дивно! А як же, коли гості?

Поки її батьки зі своїми друзями, влаштувавшись за столом, жваво обговорювали бухарестських знайомих, Елен із Яковом невпинно снували між кухнею та їдальнею, носячи вино, хліб, нові страви, сіль, воду. В Елен було враження, що вона знову вдома у батьків, у Бухаресті. Знов Елена. Вона на п'ять хвилин присіла відпочити на кухні та викурити сигарету, коли гучний голос пана Петреску долинув до неї з їдальні. Вона розчула слово «шекель» і насторожила вуха. Петреску розповідав анекдот про двох чоловіків, багатого й бідного, що моляться коло Стіни плачу. Бідний просить у Бога дати йому заробити сто шекелів, щоб прогледувати сім'ю та доглянути хвору жінку. Багатий просить у Бога допомогти йому заробити мільйони шекелів і підняти свою компанію. Бідний поруч із ним бубонить: «Боже, зласкався, тільки сто шекелів...» Багатій виймає зрештою з кишень сто шекелів і повертається до бідняка: «Тримай свої бабки. А тепер дай Господу спокійно зайнятися моїми справами!»

Тібереску й Петреску вибухнули сміхом. Коли Елен повернулася до їдальні з десертними тарілками, Яків усміхався їй, наче говорячи: «Не переймайся, Ленуш. Мені байдуже».

Розлючена, вона подала гостям їхні порції торта і не розтулила більше губи до кінця обіду. Після уходу Петрес-

ку, вона увійшла до маленької кімнати, де її батько відпочивав на ліжку-дивані, а мати почала вже пакувати їхні численні придбання.

— Як ви могли сміятися, коли Петреску розповів цей антисемітський анекдот?

— Та це ж просто жарт, Ленуш, — відповіла Юлія. — Нічого злого.

— Як ти можеш так казати? Саме через це ми поїхали з Румунії! Ми вимагаємо поваги! Ці люди знають, що Яків єврей, вони сидять їдять у нашому домі та отак жартують! Я їх не викинула за двері тільки з поваги до вас. Але вони були тут востаннє. Чуєте? Востаннє!

Батько широко розплющив очі, мати струснула головою.

— Ленуш, тобі треба відпочити. Ти забагато працюєш. Америка погано на тебе впливає. Пані Петреску зауважила, що в тебе втомлений вигляд.

Назавтра, дорогою до аеропорту, її мати щебетала, наче нічого не сталося. Перед проходженням контролю безпеки, вона поцілувала дочку.

— Тепер, коли ви стали американцями, ви можете мандрувати, де захочете! То ж наступного разу ви до Бухареста, правда? На Різдво, через рік? З Александром і Лізою?

— Побачимо, — відповіла Елен.

Та вона вже знала, що більше ніколи не повернеться до Румунії, і не запросить батьків до себе. Вона обняла їх востаннє. Вона більше нікому не дозволить порушувати рівновагу цього світу, який вони з Яковом збудували власноруч.

Зараз Елен помічає все, що не зачіпало її в липні. Після довгого робочого дня і двогодинного переїзду на машині саме Александрю йде по продукти до супермаркету, готує для них із Марі, завантажує пральну машину. Марі навіть

не прибирає в їхній кімнаті. Ліжко-диван завжди розкладено, навіть елементарно прибрати постіль, їй, здається, важко: ковдра валяється скручена, зім'ята. Елен щотижня міняє простирадла.

— Вам допомогти? — запитує Марі, побачивши, як свекруха порає кімнату пилотягом.

— Не треба. Тут на п'ять хвилин роботи, — відповідає Елен, не підводячи голови.

Марі цілий день не знімає нічної сорочки, працюючи над своїм перекладом, і рідко йде в душ раніше п'ятої вечора. У серпні, коли невістка була у Франції, Елен витягла з шафи у маленькій кімнаті весь її одяг, навіть шкарпетки з трусиками, і випрала у пральній машині. Вона не могла винести думки, що в її будинку шафи заповнені несвіжим одягом.

— Дякую, що випрала мою одіж, — сказала їй Марі вранці першого дня після повернення. — Їй-бо, не варто було. — Ви його навіть попросували! Я ніколи не носила ще прасованої футболки. Яка розкіш!

— Прасуванням займається Яків, — відповіла Елен, відводячи погляд.

Найгірше, це паперові носовички. Марі залишає уживані носовички скрізь по хаті: на нічному столику, на столі в їдальні перед своїм комп'ютером, навіть іноді в кухні. Елен бере їх кінчиками пальців і гидливо викидає.

По буднях Марі ще спить, коли Александру з матір'ю їдуть на роботу. Ранком Елен може розслабитися в себе на кухні за філіжанкою доброї кави з сигаретою. Але у вихідні, щойно з'явившись на кухні, де свекруха курить і теревенить з Александром, Марі починає кашляти, демонструючи, що сигаретний дим їй турбує. В липні Елен одразу ж гасила цигарку або йшла курити в сад. Зараз вона більше не хоче. На вулиці надто холодно. Та й до того ж, це її будинок. Її кухня. Єдине місце у світі, де ніхто їй не вказує і

вона вільна робити, що хоче. Чому Марі має впроваджувати тут свої правила?

На вихідні Александру виснажений. Елен знає, як почуваєшся після того, як п'ять днів устаєш о чверть на сьому, дві години сидиш за кермом до Мангеттена і працюєш десять годин поспіль: він хоче тільки одного — спокійно побути вдома, почитати й відпочити. Та Марі нудьгує. Вона нічого не робила весь тиждень. Їй хочеться на Мангеттен, гуляти, йти кудись увечері, бачитися з друзями, відвідувати вечірки. Александру змушений знову сідати за кермо, повертатися до міста, пізно лягати.

Наприкінці вересня Марі занедужує. Бронхіт. Елен чує її кашель удень і вночі та відчувається винною, щоразу, як закурює сигарету, навіть у підвалі, бо дим, як виглядає, проникає крізь стелю й стіни і сягає невістки. Щодо Александру, варто лише Марі на відстані відчувати з його віддиху чи від одягу запах тютюну, як вона його сварить.

Через хворобу Марі Александру переїхав до підвалу на старий жовтий диван, закороткий для його ніг. Він каже, що все гаразд, і диван дуже зручний. Він і далі там спить, навіть, коли гарячка Марі минає, бо вона сильно кашляє вночі. Елен не може не думати, що вони з Яковом завжди спали в одному ліжку, навіть коли хтось із них хворів. Оце і є подружжя: двоє, які ділять одне ліжко.

У середині жовтня Елен дізнається, що Марі збирається до Франції на весь листопад: на початку місяця в неї одружується кузен, а в кінці — перекладацький семінар. Її найгірші побоювання справджуються: вочевидь Марі сподівається користуватися своєю річною відпусткою, щоб якнайчастіше їздити до Франції. Вона витратить у Франції зарплатню, що її чоловік заробляє в США. Імовірно вона купить той старий бретонський будинок, щойно вони матимуть достатньо грошей на перший внесок. Імовірно, саме тому вони досі не переїхали на Мангеттен:

1958 року, всупереч батькам, Елена одружується з Яковом, євреєм. Вона здійснює свою мрію: залишає комуністичну й антисемітську Румунію та емігрує до США в сподіваннях блискучого майбутнього.

Вона прибирає нове ім'я, Елен, і рве зі своїм минулим. Але через двадцять років її спіткає нова, невідвладна їй реальність: син, заради якого вона всім пожертвувала, проти волі батьків одружується з француженкою. Невже він поїде від них до Франції? Елен не подобається невістка, яку вона вважає егоїстичною і зухвалою.

Марі ж боїться свекрухи, за мовчанням якої ховається дедалі більша ворожість. Усе розділяє двох жінок: походження, цінності, суперечка за одного чоловіка. Проте між ними починає виникати якийсь зв'язок.

Роман відзначений
Гонкурівською премією ліцеїстів 2008 року.

Короткі речення — без розп'ятувань, без патетики, без словесних кучерів. Коротко і ясно. Як того вимагає сучасне життя з його інтенсивним ритмом. Як того вимагає читач, якого не потрібно повчати. І це — романчик про маленьке чорне плаття від Шаломова, який впливає на майбутнього» —

ISBN 978-617-684-168-5

9 786176 841685 >

Гримич